

*Har du noget i gemmerne,
du tænker på at smide ud?
Inden du gør det, så
overvej om det måske
er værd at gemme for eftertiden.
Lad eventuelt os hjælpe dig
med at afgøre det.*

*Kontakt Egnsarkivet i Hørning
og få en snak med
arkivaren, hvis du er i tvivl.*

EGNSARKIVET I HØRNING

Forsidebilledet: "Taarnborg", Fregerslevvej 9, hvor der har været
snedker- og høkerforretning og til sidst brødudsalg.

ÅRSSKRIFT 2008

20. årgang

Indholdsfortegnelse

Forord	side 3
Nyt fra Støtteforeningen	side 4
Da pesten hærgede	side 5
Hekseproces i Jeksen	side 6
Har du et "samler-gen"	side 11
Hvad efterlader vi til de næste generationer	side 11
Hørning Stationsby – glimt fra svundne dage	side 15
Til døden jer skiller	side 23
En landsbydegns optegnelser	side 29
Historiens spor i Veng og Mesing sogne	side 33
Egnsarkivet på ekskursion	side 35
Praktiske oplysninger	side 36
Rettelse til årsskriftet for 2007	side 38

Forsidebilledet: "Taarnborg", Fregerslevvej 9, hvor der har været snedker- og høkerforretning og til sidst brødudsalg.

Udgivet af Støtteforeningen for Egnsarkiverne i Hørning-Veng i samarbejde med Arkivstyrelsen

Tryk: Det Kreative Center, Hørning – oktober 2008

Forord

Vi prøver at få Årsskriftet klar til *Arkivernes dag*, som er anden lørdag i november, og det nåede vi også lige i 2007.

Emnet for *Arkivernes dag* i 2007 var skoler i gamle dage, og vi havde fundet en del bøger og andre ting til at belyse dette. Det altoverskyggende var dog en model af Rytterskolen. Modellen er lavet af Karin og Karl Otto Frost, og den indeholder utroligt mange detaljer. Tegninger fra Egnsarkivet ligger til grund for arbejdet, og vi har stadig modellen stående i arkivet. Der var et flot fremmøde på dagen, nemlig 38 i Hørning og 10 i Veng. I de efterfølgende uger havde vi inviteret skolerne til at komme med én klasse ad gangen for at se udstillingen, og specielt 5. klasserne fra begge skoler i Hørning benyttede sig af det.

Computerprogrammet til registrering af arkivalier, kaldet Arkibas, var efterhånden ved at være forældet. Vi har i 2008 fået den nyeste version sammen med de øvrige arkiver i kommunen. Det giver meget bedre søgemuligheder, end vi før har haft. En anden vigtig nyanskaffelse er filmruller med realregistre for Hørningområdet. Det betyder, at vi kan følge de enkelte ejendomme og se, hvem der har ejet dem fra ca. år 1850.

I februar var vi inviteret til at fortælle om Egnsarkivet i Dagcentret på Præstehaven, og der var ca. 45 interesserede tilhørere, som også kunne hjælpe med at sætte navne på gamle billeder. I marts viste vi film for Pensionistforeningen, og her var ca. 50 deltagere. Også i Veng har der været et foredrag i Pensionistforeningen, ligesom Støtteforeningen i februar holdt et velbesøgt foredrag i Sognehuset i Veng om "Forsorg og omsorg i 1800-tallet" med baggrund i sognenes fattigprotokoller.

I marts måned markeredes 200-årsdagen for de spanske soldaters ankomst til egnen. 60 personer hørte foredrag og gik bagefter med ud i området (læs mere i artiklen "Egnsarkivet på ekskursion"). Vi håber, den slags arrangementer kan gøre arkivet mere kendt i befolkningen, så derfor vil vi gerne deltage i eller selv arrangere sådanne ture.

Efter *Arkivernes dag* i 2007 var der en flot artikel i Hørning Nyt, og i 2008 har vi samarbejdet med Århus Stiftstidende om en artikel om bybranden i Hørning den 14. juli 1859. Artiklen blev bragt netop den 14. juli. Også den slags opgaver vil vi gerne være med i.

Alle disse opgaver løses af frivillige og ulønnede hjælpere, både i Veng og Hørning, og herfra skal lyde en stor tak til alle, som giver en hånd med.

August 2008
Kjeld Nielsen, styrelsesformand

Nyt fra Støtteforeningen

Støtteforeningens formål er at sikre det økonomiske grundlag for aktiviteter, som arrangeres af arkiverne i Veng og Hørning. Det sker i form af et kontingent på 100 kr., hvor medlemmerne tegner sig for ét år af gangen. I 2007 var der 105 medlemmer, og i 2008 er antallet øget til 117. Det ser vi som et tegn på, at der er interesse for de aktiviteter, som arkivet sætter i gang. Men vi vil gerne have endnu flere medlemmer. Det er jer - medlemmerne - der muliggør blandt andet årsskriftet.

Også på andre måder søger støtteforeningen at skaffe midler til arkivet. Vi har søgt støtte ved forskellige fonde til udgivelse af bogen om Vestegnens historie (læs artiklen "Historiens spor i Veng og Mesing sogne"). Takket være disse sponsorer kan bogen sælges til en overkommelig pris. Vi håber, at man vil tage godt imod den. Hvis den bliver en succes salgsmæssigt, vil der være et meget pænt overskud til foreningen.

Samtidig med bogudgivelsen har vi i en mappe samlet 8 tegninger fra Dalvejen, som lærer Hans Erik Jensen tegnede i 1952. Disse tegninger skulle også gerne give et pænt overskud.

Støtteforeningen har også deltaget i nogle af de arrangementer, som Kjeld Nielsen har beskrevet i forordet. I det hele taget er det svært at sige lige præcis "hvilken kasket man har på", når man arrangerer noget i arkivet – Styrelsen og Støtteforeningen arbejder tæt sammen.

September 2008

Erna Bachmann, formand for Støtteforeningen

En herlig sig bevæger sin Krone ud over Vjgen.

Den gamle eg på Dalvejen

Tegningen er en af de otte tegninger, som Hans Erik Jensen i 1952 lavede af naturen ved Dalvejen.

De otte tegninger er samlet i en mappe som dobbelte kort og kan købes for 50 kr. på arkiverne.

Da pesten hærgede

Af Karl Otto Frost

Ifølge mundtlige overleveringer har der ligget en såkaldt "pest-kirkegård" i Hørning.

Thorvald Pedersen, født i 1906 på Bjertrup Mark, skriver i sine erindringer fra 1982 om Bjertrup: "Før Bjertrup blev bygget, lå der en by, som blev kaldt Svinby. Den lå imellem, hvor nu Bjertrup ligger og Adslev Hede. Dens beboere døde alle af pesten (den sorte død) i 1348. I min barndom fandtes endnu en vandgrav, som havde hørt til byen. Den grav blev kaldt Svinbykjær. Der findes endnu en lavning i jorden lige vest for vejen Bjertrup-Adslev Hede, omtrent udfor Ejnar Jensens ejendom. Da der i 1938 blev gravet grund ud til den ejendom, fandtes der en kværnsten i jorden."

Vi ved, at Hørning Kirke har ejet et stykke jord umiddelbart syd for motorvejsbroen over Jeksen Dalvej. På grunden har FDF/FPF i dag en hytte og lejrplads. På en forespørgsel til pastor emeritus P. C. Nørgaard har vi fået bekræftet, at kirken ejede et stykke jord det pågældende sted, og at det blev afhændet omkring 1980. Indtil da havde det været bortforpagtet til naboerne. Ifølge Egnarkivets kopi af realregisteret er der et notat heri fra omkring år 1800. Heraf fremgår det, at matr. nr. 15, Bjertrup By tilhørte "Sognets Beboere som Kirkejord", og at der ikke var tinglæst adkomst. Af en senere tilførsel fremgår det, at jordstykket var pålignet at skulle betale præstetiende, hvilket tyder på, at jorden allerede dengang blev dyrket. I forbindelse med salget til FDF/FPF blev der mageskiftet noget jord så grunden, der nu har matr. nr. 15a og ligger øst for Jeksen Dalvej.

Pest var i perioden fra første halvdel af 1300-tallet til slutningen af 1700-tallet en frygtet sygdom, der hærgede Europa. Alene i årene 1347 – 1352 døde op mod 1/3 af Europas befolkning af sygdommen. I Danmark mistede ca. halvdelen af landets indbyggere livet i samme periode.

De mundtlige overleveringer går på, at det omtalte stykke jord blev erhvervet af kirken og anvendt som begravelsesplads for de personer, der var døde som følge af pesten, idet man anså det for smittefarligt at lade dem begraves ved kirkerne.

Hvis nogen blandt vore læsere ved mere om disse overleveringer, vil vi på Egnarkivet gerne have suppleret vores viden. Så henvendelser vil være velkomne.

¹ Befolkningstallet anslås i perioden før pesten (i begyndelsen af 1300-tallet) til en lille million. Der skulle gå næsten 500 år, inden befolkningstallet igen nåede denne størrelse. I 1801 viste folketællingen 929.000 indbyggere i Danmark.

Hekseproces i Jeksen

Af Erna Bachmann

I Midsommervisen af Holger Drachmanns lyder det så romantisk: "Hver by har sin heks og hvert sogn sine trolde, dem må vi fra livet med glædesblus holde".

Så hver Sct. Hansaften tænder vi bål og sender sognets hekse – fremstillet til lejligheden af klude og halm - til Bloksbjerg. Der er måske en báltaler, der fortæller om gamle tiders overtro med hekse, der skulle brændes, for at det onde kunne udslettes. Vi ved alle, at det onde stadig eksisterer, så de mange bål igennem århundrederne har ikke afskaffet ondskaben.

Vi står om bålet i den lune og lyse sommeraften, synger midsommervisen og hygger os. De færreste forbinder den romantiske stemning denne aften med de barske realiteter, det var for vore forgængere,

når de stod omkring et bål med en levende kvinde, der skulle brændes som heks.

Ved skrivning af bogen "Historiens spor i Veng og Mesing sogne" stødte vi tilfældigvis på en sag om en hekseproces fra Jeksen. Vi har derfor været på Landsarkivet i Viborg og har fundet sagen i de gamle dombøger. Den fylder ganske meget – ni tætskrevne sider med lille og knudret gotisk skrift. Vi kunne kun oversætte

Stigemethoden.

Selve eksekutionen var i Danmark den mindre pinefulde stigemetode. "Heksen" blev fastbundet til en stige for derefter at blive væltet ind i det fuldt optændte bål. Man så imidlertid også bål, hvor røgen var så tæt, at heksten blev røgforgiftet og døde inden nåede hende. Hvad der var mest skånsomt, vil vi lade være op til læseren at afgøre!!

måske 10% af dommen. Men vi fik hjælp andet steds fra. Det viste sig nemlig, at "heksten" var omtalt i bogen om Herredsfogedslægten, og at hele sagens forløb var "oversat" til nudansk af Bjarne og Kirstin Nørgaard-Pedersen, Beder, der velvilligt har stillet dette materiale til rådighed.

Baggrunden for hekseforfølgelserne

For at forstå, hvorfor der i 1600-årene fandt hekseforfølgelser sted – den først kendte i Danmark fandt sted i 1540, men forfølgelserne var mest intensive i 1600-tallet – repeterer vi her kort forløbet og årsagerne til troen på hekse og trolddom.

Den katolske kirke havde tradition for at brænde kættere og mennesker, som den havde anklaget for hekseri (eksempelvis Jan Hus i 1415 og Jeanne d'Arc i 1431). Reformationen i 1536 ændrede ikke ved dette forhold. I de første årtier af 1600-tallet tog antallet af hekseforfølgelser her i landet fart, selvom det aldrig antog samme omfang som sydpå. Man havde en stærk syndsbevidsthed og en fast tro på djævelens magt. Djævelen skulle uddrives og tilintetgøres ved bål og brand. Den sidste heks i Danmark blev brændt i 1693. Selvom det herefter var forbudt at brænde hekse, fortsatte overtroen blandt almuen. Ude i sognene tog man sagen i egen hånd og lynkede folk (kvinder), som man antog for hekse. Det sidst kendte heksemord fandt sted i 1800, men så sent som i 1897 fandt der en heksemishandling sted, dog uden dødelig udgang. Helt frem til 1934 blev der fremsat beskyldning om hekseri, som dog blev afvist af retten.

Folketroen havde rødder i urgammel overtro, hvor man så sig omgivet af overnaturlige væsener - trolde, hekse, jætter, elverfolk, nisser etc. Disse kunne gøre folk besatte (sindssyge), ødelægge afgrøder, give sygdom til folk og fæ, gøre øllet surt og lignende uhyrligheder.

Fristelsen til at anklage et menneske, man havde set sig vred på, for at være et redskab for de onde magter, kunne være ganske stor. Det kunne være et menneske, som af uforklarlige grunde kunne helbrede dyr eller mennesker – en klog kone. Misundelse, sygdom og død forårsagede ofte anklager om hekseri. Et rygte om hekseri kunne florere i mange år, og når én person først var anklaget, væltede gamle rygter og beskyldninger frem. Som vi også ser i sagen fra Jeksen.

Straffen for trolddom var bålet: at blive brændt levende. Man skønner, at der er brændt omkring tusind hekse i Danmark. En statistik over hekserisager ved landstinget i Viborg viser, at 90% af de anklagede var kvinder, og at to tredjedele af dem var over 50 år. Langt de fleste var også gift - det gjaldt for hele 59%.

Hvorfor bålet? Fordi ild lutrede og fjernede det onde. Når man brændte

heksene, troede man, at det var djævelen og dermed det onde, man fjernede.

Heksen fra Jeksen

Helt op til vore dage er der ældre folk, som kan huske, at de i barndommen har hørt deres bedsteforældre fortælle om en heks fra Jeksen.

Den 29. juli 1618 blev Anne Ellekone af Jeksen – eller Anne Åkvinde, som hun også kaldtes – dømt til henrettelse for trolddom ved Hjelmslev Herredsret. Herredsfogeden var Peder Andersen fra Fregerslev, og kirkenævningene svor hende skyldig i trolddom. Dommen blev stadfæstet af både landsret og højesteret.

Der var mange vidner mod hende. Og hun må have været langt omkring, for der var beskyldninger mod hende fra Vor, Hads og Framlev herreder samt Skanderup birk. Vidnerne fortalte om de trolddomskunster, som de mente, hun havde skadet dem med.

Hovedanklagen

Således vidnede Rasmus Rasmussen ved Framlev herredsting om, at hun "for to år siden på hans bryllupsdag om aftenen med hendes trolddomskunster gjorde ham skade på hans manddoms mål, så han ikke siden udi sådan måder havde været tilpas, som han var tilforn", og han sigtede hende for samme gerning, eftersom hun selv havde bekendt det, "således det hun tog hans lønlig lem fra ham, fordi hans hustru gjorde hende ondt engang, og slog hende, for hun dypede et stykke brød i en gryde".

Kort sagt: Manden kunne ikke præstere, hvad der forventedes af ham på bryllupsnatten.

De øvrige anklager

Andre forhold, som Anne Ellekone skulle have forvoldt, var uheld med dyrene og sygdom eller svaghed hos både dyr og mennesker. Mælk der blev fordærvet eller ikke kunne kærnes til smør, var der mange udsagn om. Der var også udsagn om husdyr, der døde, efter at Anne havde haft kontroverser med ejermændene. I alt var der vidneudsagn fra 26 personer, der svor "ved deres sjæls salighed, med helgens ed og oprakte fingre" at Anne Ellekone var skyldig i anklagerne.

Her gengives blot enkelte af de 26 forhold:

1. For 16 år siden slog Rasmus Jensen, Stilling, Anne Ellekones hund, som blev hvingelsyg. Hun truede ham med, at han skulle blive ligeså hvingelsyg som hunden, hvilket også skete andendagen derefter, hvor han fik svarlig ondt i hovedet. Han truede hende med ilden, og så fik han det igen bedre.

2. Jørgen Christensen, markvogter i Mjesing, vidnede om, at da han sagde til hende udi Jens Mikkelsens salse², at det var bedre, om hun sad på slottet hos de andre troldkvinder, da sneg hun sig gennem en væg og fjælede sig i nælder og urter i haven og stjal sig fra byen.

3. Niels Christensen fra Gjesing vidnede om, at Anne Ellekone for 5 år siden ved et bryllup havde forlangt noget øl. Da han gav hende det, kom "Skáfannis"³ ud. Om natten var "en skøn ko omkommen og døde for ham udi baasen", og han sagsøgte hende for, at hun med trolddoms kunst havde omkommet den.

4. Laurits Sørensen i Hårby vidnede om, at engang var Anne Ellekone kommet ind i stuen hos hans far i Vrold, hvor hun gik omkring deres ild og skrev over den og gjorde nogle kors. Om natten derefter mistede han et føl, og et af hans fars øg druknede. Han sagsøgte hende for, at hun med trolddoms kunst havde omkommet dem.

5. Et vidne, Jens Jensen i Grumstrup, fortalte, at hans søster Maren for 16 år siden havde givet Anne Ellekone en kjortel, for at hun skulle skaffe hende af med hendes mand. Kjortlen havde hun beholdt, men manden blev ved livet. (*Red.: Burde det ikke være hans søster Maren, der skulle straffes for at ville ombringe sin mand??*)

6. Et andet vidne, Eske Nielsen i Tvingstrup, vidnede om, at da Anne Ellekone for 16 år siden i sengen gav sig hen til Simon Bildsen i Åes, døde han umiddelbart efter, og hans bror Niels gennede hende ud. Denne Niels lovede hun ondt, og han trivedes aldrig derefter.

7. Anne Ellekones datter, Anne Rasmusdatter, vidnede om, "at siden hun var barn, da har hendes mor brugt spøgelse, og det var bedre, om hun var blevet brændt for 20 år siden". Samme datter vidnede også i adskillige af de andre anklager.

8. Flere troldkvinder, der samme dag havde deres sag for landstinget, tilstod at have lært deres kunster af Anne Ellekone, og hun var, sagde en af dem "den allerarrigste troldkone, som kunne være udi verden, som hun ikke selv skulle benægte og havde lært hende trolddom".

² Iflg. Jysk Ordbog: "Sals" er den gamle betegnelse for stuehuset på en gård
³ "den onde" eller "Fanden".

Anne Ellekone benægtede ikke anklagerne. På side 244a i protokollen refereres hendes tilståelse således: "Ja, ja, Gud bedre mig det!" Om der har været brugt tvang – tortur – for at få denne tilståelse fremgår ikke af sagsakterne. Sandheden var vel, at hun, som åbenbart har måttet tigge sig til føden, med mere eller mindre held har truet sig til større almisser, end folk ellers har villet give hende. Udsagnet om "den allerarrigste troldkone" fortæller, at hun har været særdeles mundrap og har truet med alverdens ulykker, såfremt man ikke gav hende, hvad hun forlangte. Når så truslen gik i opfyldelse, kvæget døde eller sygdom ramte familien eller andre ulykker fulgte, fik hun skylden for det, der var sket.

Med så mange vidnesbyrd og fordi Anne Ellekone ikke på tinget havde nægtet, blev dommen fra Hjelmslev herredsting stadfæstet, selvom hun senere – på side 248b – refereres for at sige, at hun er uskyldig i slige gerninger.

Det var kirkenævningene, deriblandt to mænd fra Fregerslev, der dømte hende. Den lov, der var gældende på den tid, var Jydske Lov af 1241. Af recesserne til denne lov fremgår det, at dømmes man for trolddom og hekseri, skal man lade livet på bålet. Landsretten stadfæstede altså herredstingets dom, og senere gjorde højesteret det samme.

Af lensregnskaberne samme år fremgår det, at der i Vor, Hads og Hjelmslev herred samt Ry birk blev henrettet i alt otte kvinder, mens to mænd og to kvinder var rømt for sagen (dvs. var flygtet). Deres og de henrettedes efterladte gods blev vurderet og skrevet som indtægt for kronen. Sammen med Anne Ellekone af Jeksen blev Maren Lovring af Skårup og Kirsten Lisbjerg af Gram henrettet. Deres efterladte gods med fradrag af omkostninger til fængsel og henrettelse udgjorde i alt 14 rigsdaler 4 mark og ½ skilling. Disse penge gik i den kongelige pengekasse.

Dommen eksekveres

Tingstedet for Hjelmslev herred var i 1618-19 ved Tingkrogen på Hemstok Mark. Om retterstedet også har været her, ved vi ikke, men retterstederne var ofte ved alfarvej, til skræk og advarsel. Henrettelser på bålet kunne imidlertid ikke finde sted for nær ved bebyggelser eller i nærheden af skov.

Ved skrivning af Vestegnens historie er vi to gange stødt på udsagn om en galgebakke – eller galgehøj – ved "Tykkærs Sig" mellem Hårby og Mesing i nærheden af stedet, hvor de tre sogne Mesing, Veng og Skanderup støder sammen. Flere alfarveje har passeret dette sted, så det kunne også være her, hun er henrettet. Stilling-Grams lokalhistorie 1850-1950 omtaler desuden en Galgehøj ved Mesing Skov, hvor der er fundet galgerester og menneskerester. Der har også været et rettersted ved Skanderup kirke.

Vi ved ikke på hvilket rettersted, der i året 1619 blev tændt et stort bål, og hvor Anne Ellekone mødte sit endeligt i flammerne.

Kilder:

Bjarne og Kirstin Nørgaard Pedersen, *Beder: Jyske tingbøger* (på CD-rom), mails m.m. Domsudskrift fra Viborg Landsting 1618 side 243-249
Willy Thomasen, *Videbæk: En bondeslægt i Skanderborg amt gennem 300 år, bind 2*
Internettet

Så er der klar til såning på Sophiendal i 1935-40.

Billedet er fra bogen "Historiens spor i Veng og Mesing sogne"

Har du et "samler-gen"?

Af Erna Bachmann

En torsdag i foråret fik arkivet i Hørning besøg af Knud Greve Olesen, Hørning, der lige kiggede ind for at vise os nogle gamle postkort, som han samlede på. Der var også lokale postkort, som vi aldrig havde set før, og som vi fik kopier af. I den efterfølgende snak fortalte Knud, at han også havde samlet postens historie i Hørning, om vi var interesseret i den. *Om vi var! Naturligvis.* Knud har nu skrevet historien, og den bringer vi i Årsskriftet for 2009. Men han fortalte også, at han var frimærkesamler, og som sådan på auktioner var kommet i besiddelse af mange breve, heriblandt mange kærestebreve. Vi syntes, det lød spændende og bringer her hans artikel om Alex og Anna. De to har intet med Hørnings historie at gøre, men de kunne lige så godt have været her fra byen.

"Samler-genet" som mange er i besiddelse af, vil arkivet gerne høre mere om. Er du derfor samler af postkort, fæstebreve, skudsmålsbøger, poesibøger, gamle egnhistorier, lokalhistoriske bøger eller noget helt andet med relation til fortiden, så mød op og få en snak med os en torsdag formiddag mellem 10 og 12. Kan du ikke selv skrive din historie, er det ingen hindring, så fortæl den, og vi skriver den for dig.

Hvad efterlader vi til de næste generationer?

Af Knud Greve Olesen, Hørning

Vi skriver ikke breve til hinanden her i 2008, vi sender en mail, SMS eller også tager vi telefonen. På det sidste er vi begyndt at bruge Internettet med Webcam. Hvad er der så at forske i om 100 år? Alt er væk!!

Kærestebreve

For 100 år siden skrev kærester breve til hinanden, fordi der ikke var andre muligheder. Det betyder, at vi i dag kan snage i deres skrivelser. Det er ikke kun at snage, men også at forstå, hvordan det var at leve for 100 år siden. Vi behøver nu ikke at gå så langt tilbage, for at finde korrespondance mellem unge mennesker. Jeg kan da selv huske fra min ungdom, at vi skrev breve, der blev befordret af postvæsenet.

For nogle år siden erhvervede jeg et bundt kuverter med indhold. Årsagen var, at min datter på det tidspunkt elskede at læse gamle breve. Hun kom nu aldrig i gang med at læse disse breve. De lå et par år i en plastpose, indtil jeg en aften fandt dem frem og lagde dem i datoorden. Det viste sig, at det var breve sendt fra en ung dame ved navn Anna Müller til en mand ved navn Alex Drögemöller. Det tidligste brev var fra 1916 og det sidste fra 1923. Følgende brev skrev Anna til Alex i maj 1919.

"Kolding den 19/5 1919

Min egen elskede lille Lex

Rigtig mange Tak for Kortet i Dag. Ja Du er jo artig det "meste" af Tiden saa jeg maa vel bære over med Dig! ha ha. Saa er det atter Aften men der er forskel paa i Gaar og i Dag! Men et Minde rigere er vi da! Jeg ser endnu for mig den synkende Sol og føler en fast Arm omkring mig og hører en Stemme sige "lille Skat" ! Tak Lex det var dejligt næsten som en Drøm. I Går var jeg glad og i glimrende Humør da havde jeg "Dig" for mig selv Lex det er dejligt at være "To" der forstaar hinanden der ønsker at glæde hinanden og der gaar op i hinanden saadan som vi "To" ! Jeg ved ikke men jeg synes vi er hinanden nærmere end før! Jeg ved ikke men der var en Tid jeg ikke brød mig om at fortælle Dig "Alt" men nu nu har jeg fuld Tillid til Dig nu kan jeg godt tale med Dig om Alt. Ja Lex det var godt "Vi to" fandt hinanden vi passer godt sammen vi kommer jo godt ud af det Ikke ! I aften har vi banket Chaiselongen Far Asse og jeg det var et godt Stykke Arbejde kan Du tro! Meta og Anglars er i Platangade det er Svigerfaders

Fødselsdag! Det blev ikke noget af Spadseretur i Aften!? Men saa i Morgen! Vi skal tidlig i Seng i Aften Kl. 10 skal det være for jeg er lidt træt! I dag har vi skreven Brev til vor høje Chef refereret til de 17 Dages Begivenheder vi har siden første Maj solgt for 45000,00 Kroner saa det kan jo nok blive til noget! Saa Du kan tro han bliver glad naar han faar det at vide! Nu skal jeg have en Taar Kaffe og saa i Seng. Hav det saa godt og saa god Nat! "Min Skat alle Dage"

De kærligste Hilsner
Din egen Anna"

Senere har jeg erhvervet flere breve, så korrespondancen går fra august 1915 til starten af 1924. De skrev næsten hver dag i disse år, det giver ca. 3100 dage. I visse perioder skrev de flere breve/kort samme dag, jeg har f.eks. to breve og et kort sendt 8. Januar 1917 til Alex. Rundt regnet skulle der være skrevet over 4000 breve fra dem hver.

Efter at jeg havde læst en lille del af brevene, ville jeg vide om Anna og Alex blev gift. Jeg gik på Internettet for at finde efterkommere, der var ikke ret mange med det efternavn. I Krak fandt jeg fire, som jeg ringede til, ingen af dem kendte Alex Drögemöller. Via omveje fandt jeg frem til en forhenværende frimærkehandler, han var heller ikke i familie med Alex. Men han vidste, at for mange år siden var der en A. Drögemöller i den lille by Tistrup i nærheden af Ølgod. Jeg fik kontakt med flere mennesker i Tistrup, bl.a. Marie Pedersen, der var veninde med datteren til Alex. Datteren hed Lis og boede syd for Skanderborg. Jeg havde også fat i Svend Svendsen, pensioneret overlærer fra Tistrup skole. Svend er leder af lokalhistorisk forening for Tistrup og omegn. Jeg har fået billeder og gamle sogneblade, der har forbindelse til familien.

Anna og Alex blev gift i 1924, og året efter fik de datteren Lis. Efter lang tids søgen i det jyske fandt jeg frem til Lis, som er den eneste efterkommer efter Anna og Alex. I 1924 overtog Alex den lokale isenkrambutik, som han drev frem til maj 1973, hvor han drejede nøglen for sidste gang. Alex var da 77 år og ville nu nyde livet; han døde to år senere.

Anna kom tidligt i lære på kontor og i butik på møbelfabrikken A. L. Johansen i Kolding. Anna arbejdede der, indtil hun blev gift med Alex.

Alex er født i København hvor hans forældre arbejdede som tjenere på dansesteder. De flyttede senere til Vamdrup, hvor de overtog Jernbanerestauranten, og Alex kom i lære i en isenkrambutik i Fredericia. Både Anna og Alex havde flere søskende. Anna var den yngste af fem;

hendes to søstre var også ansat ved møbelfabrikken. Alex havde to søstre og to brødre. Ingen af de øvrige søskende fik børn, derfor har Lis arvet næsten alt fra den store familie.

Efter at butikken havde slumret i 20 år bag ugenomsigtige gardiner, fik Drøgemøllers mange varer ny ejer. I 1994 købte Ølgod Museum de gamle varer og butiksinventaret for 60.000 kr. Staten ydede et tilskud på 35.000 kr., mens Ølgod Kommune betalte resten. Museet havde en uge til at fjerne det hele, bygningen skulle rives ned på trods af, at køberen af ejendommen havde lovet at restaurere bygningen. Sammenpakket fyldte butikken 40 paller, og der var 60.000 genstande. Ølgod Museum er senere blevet en del af Varde Museum, der endnu ikke har bestemt, hvad der skal ske med butikken.

Grevelejren
pr. Taastrup, d. 16/1 1918.

Skolehjemmet i Grevelejren.

*Kære lille Anna!
Endnu engang rigtig mange
tænk for Korken i Gaar, det
er fra i Torjens. Det var
(Ereday) Mandag Middag, vi
yphus i et kl. 14 i et for.*

Et af Alex' breve til Anna, mens han var i Greve-lejren under 1. verdenskrig

Jeg har også en del specielle breve, der fortæller historie, ikke kun om Anna og Alex, men også om Danmarks historie under første verdenskrig. Alex blev indkaldt til sikringsstyrken i 1916, vi følger ham til Viborg, videre til Dragør og Kastellet i København. Alex var en tid indkvarteret i Grevelejren, der lå ved Tunelinien, et forsvarsværk til beskyttelse af København. Jeg har et brev, der er skrevet på brevpapir med billede af skolehjemmet i lejren, det samme billede er på kuverten. I den forbindelse har jeg været i kontakt med Greve Museum, der aldrig har set eller hørt om hverken brevpapiret og kuverten. Jeg har stadig kontakt med Lis, som har lovet at fremskaffe billeder af Anna og Alex. Mit brevmateriale skal udstilles til efteråret i Brabrand og senere på Varde Museum.

Hørning Stationsby – glimt fra svundne dage

Af Inger og Kjeld Nielsen

Vi har tidligere vist billeder fra Stationsbyen, bl.a. i Arsskriftet fra 1991. Også bogen "Hørning i gamle dage" fortæller meget om mennesker og bygninger, især fra 1920 og fremad.

Omkring 1919 – 1920 blev jernbanen udbygget til dobbeltspor, og i den forbindelse blev overskæringen med håndbetjente led erstattet af en viadukt. Det krævede plads, så en del huse og virksomheder tæt på banen måtte nedrives. I Egnarkivet har vi et enkelt billede, der viser overskæringen med led, og vi har også andre billeder fra denne tid, men vi kunne godt bruge flere billeder fra Stationsbyen før 1920. Hvis nogen har materiale fra tiden før den første viadukt, er vi meget interesserede i at se det, f.eks. til kopiering.

H47/2

Ca.1910–1915

Set mod Stationsbyen. Lige på den anden side af banen ligger Skomagerhuset, og derefter Maltgøreriet. Ledvogteren har et lille skur til højre i billedet. Samme ledvogter skulle også betjene overskæringen, der lå ca. 400 m nordligere ved Sandagerkær, og her var der et vogterhus, hvor han boede. Vejen fra Sandagerkær stødte til Århusvej omtrent hvor rundkørslen er i dag.

H110/4

Ca. 1910
Fregerslevvej set hen mod stationen, der ligger til venstre. Derefter Gæstgiveriet med salen til venstre. Bagved ses taget af Skomagerhuset, og derefter Maltgørieriet. Herefter Blegindvej 1 og 3. Forrest til højre ses Fregerslevvej 9 (Taarnborg).

Næsten samme motiv, bare tættere på. Stationen til venstre, og derefter Gæstgiveriets sal. Yderst til højre ses lidt af Gæstgiveriet. Der har tidligere været en anden stationsbygning med kun én etage.
Ca. 1911

H60/14

Parti fra H6

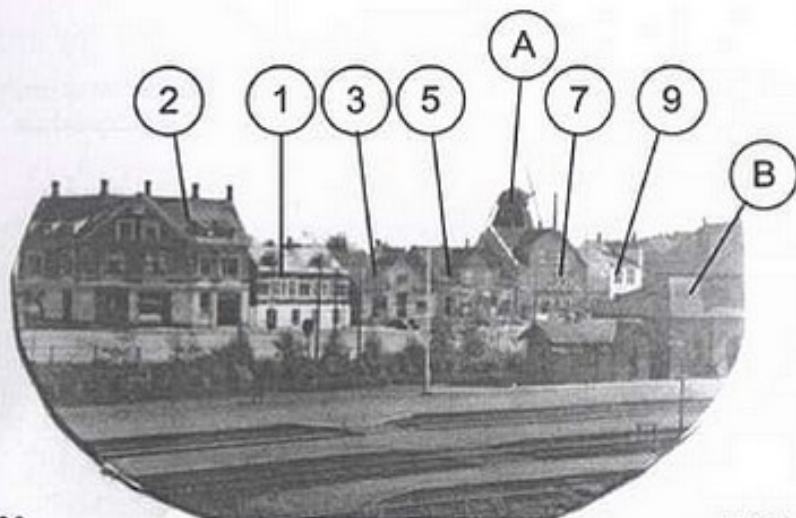

Århusvej Vejen fra Sandagerkær
med
Kort fra ca. 1890

Fregerslevvej Karens Mølle Blegindvej
lå ca. på toppen her.

Ca. 1920

H45/9

2: Blegindvej 2. Bygget i 1907 som slagterforretning. Der har været adskillige ejere siden. Hvornår lukkede den sidste slagter?? Ejendommen havde også to butikker ud mod Blegindvej, hvor der har været skræddere, skomagere, urmager, sæbeudsalg, barbersalon og Banken for Skanderborg og Omegn.

Øvrige numre ligger på Fregerslevvej. Bygget i starten af 1900-tallet.

1: Sadelmager.

3: Her var bl.a. skrædder og senere blomsterforretning.

5: Bl.a. træhandel og senere barbersalon. Til sidst bladhandel.

7: Først snedkerforretning og senere maler. Fra 1921 købmand.

9: Kaldet Taarnborg. Først snedker- og høkerforretning, så brøudsalg.

11: Udenfor billedet. Her havde Ole og Folmer Klejs cykel- og træskoforretning gennem to generationer.

Hvornår lukkede disse forretninger??

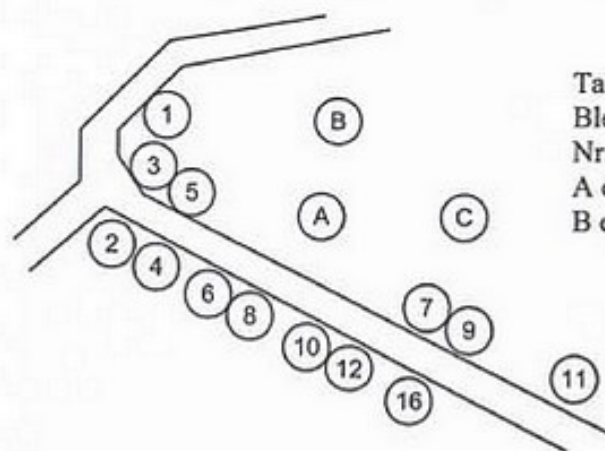
A: Karens Mølle (ca. Tværvvej 1b). Møllen brændte og blev nedrevet i 1930. Hvornår blev den rejst??

B: Hørning Station. Togene begyndte at køre 3. oktober 1868. Der kom dobbeltspor omkring 1920. Har nogen en mere præcis dato?? Stationen lukkede 14. september 1975, men togene stoppede stadig indtil 27. maj 1979. Bygningen blev nedrevet 18. november 1983. Nærbanen åbnede 14. december 2003 med nye bygninger.

H140/2

Efter 1920

Tallene er husnumre på Blegindvej.
Nr. 11 er gl. dyrlægebolig
A er mejeriet Engesholm
B er mejeribestyrerbolig

- 1: Skrædder Poulsen, 2 generationer.
- 2: Hjørnet af Blegindvej og Fregerslevvej. Bygget i 1907.
- 3: Bygget i 1894 som bageri. Hvornår lukkede bageriet??
- 5: Bygget i 1894 som afholdshotel til 1918. Så overtog malermester Kaae. Senere var der skomager og blikkenslager. Endvidere har der været Andelsbanken, trikotage og to skomagere som lejere.

H61/18

Blegindvej 1, Skrædder Poulsen (2 generationer)
Huset ligger der endnu, men det hvide hus til venstre er væk. Var det en del af Maltgøreriet eller hvad??

Er det det samme hvide hus, der ligger helt til venstre i billedet herunder??

H61/17

20

H81/19

H101/2

Fregerslevvej 13, Smedie

Til venstre anes
Fregerslevvej 11
(Klejs)

Ca. 1933
Fregerslevvej 19, Ceres-
depot.
Hvor længe eksisterede
denne virksomhed??
Bag huset ses Karens
Mølle.

B188

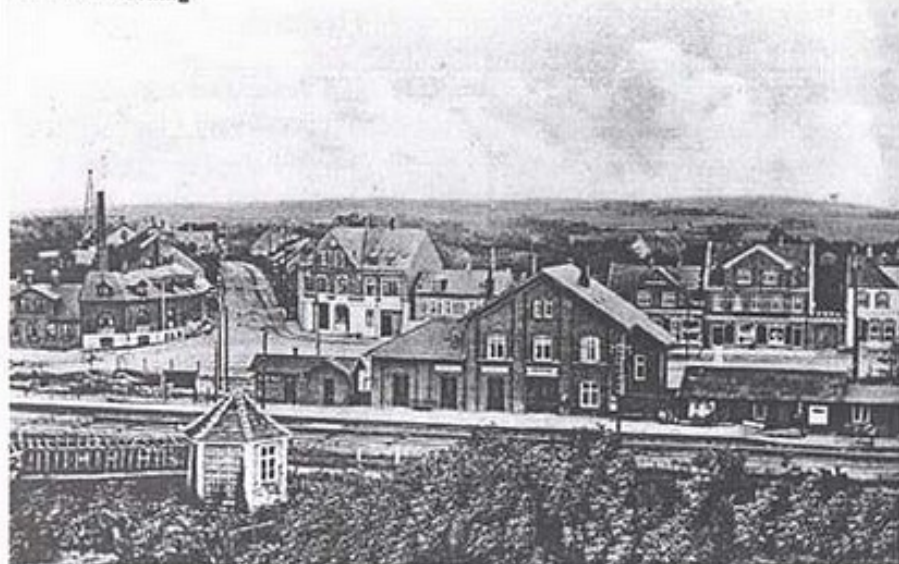

Fregerslevvej 2, Hørning
Handelsplads. Stedets
historie går helt tilbage til
1820, altså næsten 50 år
før jernbanen kom til
byen.
Billeder eller andre bidrag
til at belyse stedets historie
er meget velkomne.
Butikken lukkede ca.
1981.

21

H24/1

Parti fra Hørning

Ca. 1920

Blegindvej 1 (Skrædder Poulsen) ses helt til venstre, og man kigger ud ad Blegindvej. Det 6-kantede havehus i forgrunden findes stadig på Engvej, skønt det er godt gemt i beplantning.

Hvad er det for et tårn, der ses bag mejeriskorstenen?? Mølle el.lign.??

Man ser, at Gæstgiveriet, som lå til venstre for stationen, nu er væk.

Vi håber, at denne lille billedserie kan inspirere til at kigge i skuffer og skabe, om der skulle være noget, som kan være med til at skrive Stationsbyens historie. Der er måske også stadig personer, som kan huske, at de har hørt noget om, hvordan det var.

Ps.

Vi er naturligvis også interesseret i materiale fra andre steder i byen.

"Til døden jer skiller"

Af Erna Bachmann og Karl Otto Frost

En skilsmisse for 200 eller blot 100 år siden var en katastrofe for hele familien – men mest for hustruen. Den gang var kvindens plads i hjemmet, og havde hun ikke en mand til at forsørge sig, var hun ofte overladt til offentlig forsørgelse, det vil sige til fattigforsorgen.

"Til døden jer skiller" blev først indført i vielsesritualet i 1897. Sætningen står ikke i Bibelen, fordi det var så indlysende at to, der giftede sig, ikke skulle skilles igen. Mattæus-evangeliet (kapitel 19 vers 1-12) omtaler dog skilsmisse som en løsning i undtagelsestilfælde, hvor det er umuligt for to ægtefæller fortsat at leve sammen. Før reformationen i 1536 var det næsten umuligt at blive skilt, og lykkedes det endelig, kunne man ikke gifte sig igen. Dette ændredes med reformationen, der gav mulighed for at fraskilte kunne få tilladelse til at gifte sig igen.

Men en skilsmisse var en langvarig proces. Først skulle der mægles med præsten som opmand. Opnåedes der ikke forlig, skulle der gå mindst tre år med separation inden skilsmisse ved bevilling eller dom kunne gennemføres. Først derefter kunne der indgås nyt ægteskab. I dag er både skilsmisselovgivningen og vores syn på ægteskabet helt anderledes liberal. Har gemytterne uoverensstemmelser af den ene eller anden art, er det helt acceptabelt at blive skilt, og det er heller ikke noget problem senere at indgå nyt ægteskab.

For 100 – 200 år var det at bryde ud af ægteskabet noget ganske uheldigt og krævede mange overvejelser. Konsekvenserne kunne være uoverskuelige. Kvinden var oftest ikke i stand til at forsørge sig selv. Hun havde i de fleste tilfælde ingen uddannelse – kun som husmoder og mor - og som fraskilt regnedes hun ikke for noget i samfundet. Fra mandens side var overvejelserne af en anden karakter. Han var forsørgeren, og de økonomiske konsekvenser ved at forlade hustru og børn og indlede et nyt forhold var store. Han skulle nemlig stadig understøtte den forladte hustru og børn og samtidig forsørge den nye familie, som han måske stiftede med en ny hustru eller samlever.

Skilsmisser var derfor sjældne og må have givet anledning til megen snak – sladder – i by og på land. Det vurderes, at der i begyndelsen af 1800-tallet har været 100 skilsmisser om året. Dette tal var så stort, at det vakte bekymring i gejstlige kredse. Sjællands biskop henvendte sig i 1810 til kongen, idet han frygtede, at de mange skilsmisser ville formindske

befolkningstallet og føre til slet børneopdragelse og mangel på fædrelandskærlighed.

Skilsmisse i Jeksen

Ikke desto mindre fandt en af de 100 årlige skilsmisser sted i vores lille lokale samfund. Næmlig for en familie, der skiftevis boede i Mesing, Adslev og Jeksen. I Adslev-Mesing fattigprotokol kan vi læse om den omfattende og kostbare sag, hvor fattigkassen måttet sørge for den efterladte hustru og børnene. Årsagen til separationen og skilsmissen fremgår ikke af protokollen, men at det gik så grueligt galt for kvinden, efter at manden havde forladt hende, kan ses af præstens optegnelser i fattigprotokollen.

Protokollen siger heller ikke noget om, hvorvidt ægtefællerne juridisk fik skilsmisse, eller om der kun var tale om separation. Men manden forlovede sig officielt med en anden kvinde, inden den første hustru døde, og det tyder på, at der har foreligget en skilsmisse. Man kunne ikke forlove sig, hvis man ikke var skilt. Og en forlovelse betød dengang næsten samme binding som et ægteskab. Vi møder imidlertid familien før skilsmissen, idet manden – Kristian Pedersen⁴ – søgte om og fik fattighjælp fra 1829 på grund af "i lang Tid Syg i et Ben og paa Grund af sine mange Børn og fattige Omstændigheder".

Af en skrivelse fra marts 1831 fremgår det, at parret lå i separationsforhandlinger, og at fattigcommissionen besluttede at "tildele Indsiddet Kristian Pedersens Hustru Marie Kirstine Rasmusdatter og Børn i Jexen den Understøttelse hvortil de maatte befindes at være trængende, uanseet at Manden have Huus og Jord da Commissionen er berettiget til paa anordningsmæssig Maade at sikre sig hans Eiendele indtil Refusion erholdes for den udbetalte Understøttelse." Det fremgår indirekte heraf, at Kristian Pedersen var fraflyttet sin ejendom, men at han stadig ejede et hus, der kunne gøres udlæg i. En skrivelse fra juni samme år fortæller, at Kristian Pedersen endnu ikke har betalt, og at man rykkede ham for udlagte penge til hustru og børns underhold. Herefter brevvekslede fattigcommissionen adskillige gange med amtet, der i oktober 1831 konkluderede, at Kristian Pedersen nu skyldte så meget, at hans ejendom ikke ville kunne dække fattigkassens udlæg.

Ved et møde i november 1831 indvilligede faderen i at betale for børnenes ophold – i alt 5 Rbd Sedler hvert halve år. Børnene skulle fratages

⁴ Han benævnes skiftevis Christian og Kristian. Da børnenes navne er Kristiansen, har vi valgt udelukkende at bruge K-navnet.

moderen og udliciteres til lavestbydende. Denne afgørelse blev imidlertid omgjort på næste møde, den 21. november 1831, hvor moderen på prøve fik et kvartal til at bevise, at hun kunne klare forsørgelsen af sine børn. Kunne hun ikke det, ville de blive fordelt efter de tilbud, der var kommet ind ved licitationen. De fire børn var to piger på henholdsvis 3 og 10 år og to drenge på 5 og 7½ år.

Så grueligt galt kan det gå, når en mand forlader sin familie dengang i 1830'erne

Marie Kirstine formåede imidlertid ikke at forsørge sine børn forsvarligt. Allerede inden prøvetiden på tre måneder var ovre, konstaterede man, at børnene - selv efter datidens forhold - levede usselt og gik for lud og koldt vand. Præsten i Adslev-Mesing, Nicolai E. Balle Clausen 1828-1844, skriver udførligt om de forfærdelige forhold i hjemmet. I protokollen kan man læse hans bestyrtelse og forargelse over den tilstand, som han ved selvsyn fandt hjemmet i.

"3. Januar 1832. Fattigcommissionen, efter den i Jexen Skole afholdte Licitation over Opholdsudgifterne til Marie Kirstine, Kristian Pedersens quasi separerede Hustru af Jexen, for hendes fire umyndige smaae Børn, besluttede, i Betragtning af Udfaldet af Licitationsforretningen, at lade Børnene forblive hos Moderen for først til Prøve, for at erfare, om hun vilde, med den ikke ubetydelige Understøttelse – 4 Td Rug, 3 Td Byg foruden Malt og Penge – opfylde sine moderlige Pligter, og pleie Børnene vel. Men det viste sig, at Marie Kirstine ingenlunde holdt tilraade med det hende tillagte, som hun burde, og da ei heller var i stand til, formedelst egen Magelighed, at yde sig selv og Børnene den Pleie, som var fornødent, da saavel Moder som Børn i høi Grad vare belagte med Fnat.

For at overbevise mig selv om den Elendighed, som Rygtet fortalte, at der skulde finde Sted hos Marie Kirstine i hendes Bopæl i Jexen, mødte jeg selv Tirsdagen d. 3die Januar 1832 hos Marie Kirstine – men, da jeg her saae Udselhed og Armod i sin høieste Grad - halvnøgne fnattede Børn, der jamrede sig af Savn og Kulde; en Stue hvor Vinduer og Døre vare aabne, saa at ingen Varme kunde forblive; Linned var hverken at se paa Børnene eller i Sengen – besluttede jeg strax, at udfri i det mindste Børnene af deres Nød. De 4re Børn blev derfor samme Dag transporteret til de ved Licitationen lavest Bydende – dog, hvad Kristen Olesen paa Miesing Mark angaaer, erholdt han ikke den ham tilstaaede Dreng, Niels, formedelst deres fattige Omstændigheder og den lange Skolevei. Jeg fik derfor Jens Pedersen i Miesing Bye til at tage Drengen i stedet for Kristen Olesen".

"7. Januar 1832. Efter at have samtalt med Distrikts Lægen angaaende

Kristian Pedersens fnattede Familie, blev det bestemt, at da Lægen erklærede, at de Familier stode i fare for at blive fnattede, som havde modtaget de 2de mindste Børn, Niels og Maren, og da Lægen ligeledes erklærede det for umuligt at Marie Kirstine uden fornøden Pleie og Kuur kunde helbredes i sit egentlige Hjem i Jexen – at Marie Kirstine og hendes tvende yngste Børn, Niels og Maren, skulde for Fattigkassens Regning indlægges paa Amtssygehuset for der at kureres, hvilket da ogsaa skeete d. 7de Januar 1832, idet undertegnede maatte cautionere for de paaløbende Udgifters Betaling til de Syges Helbredelse og Forpleining”.

Præsten kautionerede således for, at sygehuset fik deres penge, og i første kvartal af 1833 blev regningen på 238 Rbd. 12 Sk. betalt. Man forsøgte derefter at inddrive disse penge hos Kristian Pedersen.

Auktionen over ejendommen indbringer intet til fattigkassen

Fattigkassen havde betinget sig, at der kunne gøres udlæg i Kristian Pedersens ejendom på Mjesing mark. De prøvede på flere måder at inddrive gælden, men gav til sidst op og lod ejendommen gå på auktion.

”Ved Skrivelse af 17de forrige Maaned til Skanderborg Amtshuus har Deres velærværdighed paa Fattigcommissionens Vegne ytret Ønske om, at det Kristian Pedersen tilhørende Huus paa Miesing Mark maatte vorde realiseret, og i Tilfælde af, at Fattigcommissionens Tilgodegavende – nemlig det aarlige Beløb, Kristian Pedersen er pligtig til at betale, ikke skulde kunde udredes, han da maa komme til at afsone sin Skyld med corporlig Straf. I Anledning heraf undlader jeg ikke at meddele at berørte Huus med Eiendom Dags Dato har været opbudet til Salg ved Auction, og at Panthaveren Rasmus Jacobsen i Børup, hvis Fordring efter Panteobligation og Udlæg beløber circa 200 Rdl. det gjorde høieste Bud paa 150 Rdl. Sedler”.

Fattigcommissionen godkendte salget, selv om det betød, at den ikke fik sit tilgodehavende. Om Kristian Pedersen derefter *”afsoner sin Skyld med corporlig Straf”* fremgår ikke af protokollen.

Børnene udliciteres

Den sociale forsorg trådte til og børnene blev udliciteret.

Kirsten Kristiansdatter – 10 år - gik til skolelærer Holm.

Peder Kristiansen – 7½ år - gik til Simon Sørensen i Miesing.

Niels Kristiansen – 5 år - gik til snedker Niels Larsen.

Maren Kristiansdatter – 3 år - var ikke på licitationen, da hun allerede var i pleje hos gårdejer Christoffer Jensen i Jeksen.

De kommende år blev der afholdt regelmæssig licitation, og børnene skiftede opholdssted flere gange. I protokollen kan vi også læse om en tvist mellem et hold plejeforældre og fattigcommissionen.

”Da Mikkel Kristensen havde afleveret Pigen Kirsten uden Klæder, som kunde kaldes forsvarlige, og da bemeldte Mikkel for Commissionen nægtede at vilde give hende mere end hun havde faaet – saa blev Commissionen enig om, at indstille Sagen til Amtsfattigdirektionens Afgjørelse, med Begjæring om, at Mikkel Kristensen maatte blive tilpligtet at betale enten 15 Sk eller ogsaa at give Pigen Kirsten et forsvarligt Sæt Klæder”. Det hjalp! Allerede dagen efter fik Kirsten ”et sæt forsvarlige Gangklæder”.

Der findes desuden en længere skrivelse om, hvorvidt det var bedst for den ene af drengene at være hos sin fosterfader eller hos den gårdmand, som havde fået ham ved licitationen. De to underbød hinanden, men drengen blev hos gårdmanden, som oprindeligt bød på ham. I 1834 blev det diskuteret, om moderen igen skulle have Niels på prøve, hvilket besluttedes.

Marie Kirstine dør og Kristian Pedersen indgår nyt ægteskab

I første kvartal 1836 modtog Kristian Pedersen et tilskud på 1 Rdl. til hjælp til anskaffelse af en ligkiste til Marie Kirstine, der døde i februar måned.

I forbindelse med et møde den 5. december 1836 om planerne for fattighjælp i 1837 står bl.a.: ”Kristian Pedersen erholder 10 Skpr. Rug og 10 Skpr. Byg, hvormed han modtager til fremtidig Forsørgelse sine Børn: Maren, Peder og Niels, hvorfor paa denne Betingelse Fattigcommissionen intet havde imod, at han indlod sig i Ægteskab.”

Frem til sin død i 1855 blev Kristian Pedersen hvert år tildelt hjælp fra fattigkassen i form af korn eller penge foruden penge til medicin under sygdom.

Hvad siger kirkebogen og folketællingslisterne om familien?

Ovenstående beretning er fra fattigprotokollen. I denne fylder familien mange sider. Med sin sirlige skrift har præsten fortalt familiens historie gennem flere år. Han fortæller det nøgternt, er ikke på nogen måde fordømmende, og intet steds kan vi læse, om årsagen til skilsmissem ligger hos kvinden eller manden. Man fornemmer, at de sociale myndigheder gør, hvad de kan, for at børnene skal få en tålelig barndom. I arkivet har vi imidlertid gerne villet have historien bekræftet og også vide noget mere om familien. Vi har derfor søgt i kirkebogen og i folketællingerne.

Ved folketællingen i 1801 boede der en bonde og gårdbeboer Rasmus Mikkelsen i Jeksen, han havde en datter ved navn Marie Kirstine på 6 år. "Bonde Ungkarl" Kristian Pedersen, fra Salten, blev 27 år gammel den 12. marts 1819 gift med "Bondepigen" Marie Kirstine Rasmusdatter i Adslev kirke. Præsten skriver i kirkebogen, at brylluppet blev udsat formedelst sygdom.

Kristian og Marie Kirstine fik i alt otte børn, hvoraf de to døde som spæde. Det første barn, Rasmus, blev født kun to måneder efter brylluppet. Af de seks levende børn blev det sidste - Frederik - født efter at Kristian Pedersen forlod familien og rejste til Gram, men i kirkebogen angives han som faderen. Marie Kirstine døde mindre end ét år efter den sidste fødsel.

Afgangslisten for 1820 viser, at Kristian og Marie Kirstine dette år flyttede til Mesing. Tilgangslisten for 1826 viser, at de dette år flyttede tilbage til Adslev sogn. Som det ses ovenfor opholdt Kristian Pedersen sig i Gram i november 1831. Dette bekræftes af Adslev kirkebogs afgangslister for 1831. Her står han dog opført til at være 30 år, hvilket ikke passer med den alder, der er registreret ved hans giftermål i 1819, hvorefter han skulle være født i 1792, og altså i 1831 være 39 år.

Ifølge folketællingen i 1834 boede hans kone Marie Kirstine Rasmusdatter som gift indsidderske hos degneenken Ane Kirstine Rasmusdatter i et hus i Jeksen by. Marie levede af håndgerning. Hun var da 40 år gammel og havde ingen af sine børn boende. Marie Kirstine døde den 15. februar 1836 i Jeksen, knap 42 år gammel.

Allerede den 8. marts 1836 giftede Kristian sig igen. Trolovelsen havde fundet sted den 1. november 1835 - altså før Marie Kirstine døde den 15. februar 1836. Præsten har muligvis skrevet forkert årstal i kirkebogen.

Kristians nye kone hed Else Marie Pedersdatter, var 35 år gammel og tjenestepige i Jeksen. I kirkebogen står der, at han var træskomand og enke-mand efter Marie Kirstine Rasmusdatter. Den 16. august 1855 døde Kristian Pedersen som gift almisselem på Adslev Mark, 63 år gammel. Else Marie døde i 1880, 78 år gammel. I kirkebogen står hun opført som enke og fattiglem.

Bondebryllup i starten af 1800-tallet

Der er ikke i fattigprotokollen nævnt noget om sønnen Frederik fra 1835.

1835		1835		1835	
Navn	År	Navn	År	Navn	År
1	1835	2	1835	3	1835
4	1835	5	1835	6	1835
7	1835	8	1835	9	1835
10	1835	11	1835	12	1835
13	1835	14	1835	15	1835
16	1835	17	1835	18	1835
19	1835	20	1835	21	1835
22	1835	23	1835	24	1835
25	1835	26	1835	27	1835
28	1835	29	1835	30	1835
31	1835	32	1835	33	1835
34	1835	35	1835	36	1835
37	1835	38	1835	39	1835
40	1835	41	1835	42	1835
43	1835	44	1835	45	1835
46	1835	47	1835	48	1835
49	1835	50	1835	51	1835
52	1835	53	1835	54	1835
55	1835	56	1835	57	1835
58	1835	59	1835	60	1835
61	1835	62	1835	63	1835
64	1835	65	1835	66	1835
67	1835	68	1835	69	1835
70	1835	71	1835	72	1835
73	1835	74	1835	75	1835
76	1835	77	1835	78	1835
79	1835	80	1835	81	1835
82	1835	83	1835	84	1835
85	1835	86	1835	87	1835
88	1835	89	1835	90	1835
91	1835	92	1835	93	1835
94	1835	95	1835	96	1835
97	1835	98	1835	99	1835
100	1835	101	1835	102	1835

Kirkebogen for Adslev Sogn, fødte drengebørn 1835.

En landsbydegns optegnelser.

Af Karl Otto Frost.

I november 2007 markerede vi på Egnarkivet "Arkivernes Dag" med en udstilling om skoler og undervisning. I den forbindelse var udstillet en miniaturemodel af Rytterskolen, som viste, hvordan en sådan skole har været indrettet og møbleret i 1700-tallet.

En omtale af udstillingen i Hørning Nyt resulterede i, at en efterkommer efter en lærer ved Rytterskolen i Hørning afleverede 8 små håndskrevne bøger, som læreren forfattede i sin tid som lærer og kirkesanger i Hørning. Egnarkivet har fra andre efterkommere tidligere modtaget 3 bøger og har nu alle 11 kendte skrifter, som Niels Rasmussen Friis forfattede nemlig:

1. Gaader.
2. Ordbog m/grammatik.
3. do.
4. Gaader, Logogryfer m.m.
5. Epitaphium. Gravskrifter.
6. Nye Rim og Sange.
7. Nogle Regnestykker eller aritmetiske Opgaver.
8. No. 8 Rousticus Rusticus 1832.
9. Nye Digte 1833.
10. Samling af en Deel danske Ligelydende og Lydlignende Ord.
11. Almanak.

Niels Rasmussen Friis blev født i 1760 i Gjesing Sogn, Sønderhald Herred på Djursland og døde i 1838 i Hørning, Hjelmlev Herred.

I årene 1797 til 1814 var han skoleholder og lærer ved Rytterskolen i Hørning. Fra 1814 til sin død i 1838 boede han med sin kone på aftægt hos svigersønnen, der havde overtaget lærergerningen i Rytterskolen. Da Rytterskolen indeholdt både skole og bolig for skolens lærer, må der have været trange forhold i huset. Ved folketællingen i 1834 boede der 5 voksne mennesker i huset, idet der udover det gamle lærerpar og det nye lærerpar boede endnu en datter af Niels Rasmussen Friis. Huset fungerede som skole indtil 1859.

Niels Rasmussen Friis befandt sig tilsyneladende godt i Hørning, det vidner et af digtene i "Nye Digte 1833" om. Han skriver om Skov, Søe og Mark (mine 3 Opholdssteder). Tredje vers, der omhandler hans sidste opholdssted, lyder således:

Boer jeg i den grønne Vang
(Hvor i treti og seks Aar jeg nu har havt Bolig)
Hvor jeg kvæder tidt en Sang
Og i Fred lever munter og rolig
Hvor Korn og Træer mangler ei
Saa for Føde og Brænde vi Nød ei maa lide
Her hver dag paa Landevei
Sees Folk kjøre, spadsere og ride
Fra Stillingvad til Berringbroe,
Her er Kirke, Skole og Kroe

Derfor synger jeg saa fro: Paa den frugtbar Mark got er at boe.

Som man kan se af denne forside til bog nr. 10, er bøgerne skrevet med den smukkeste, sirlige, lille skrift, man kan forestille sig. Skriften er meget lille, da der skulle spares på papiret, som var kostbart dengang.

Da Gud havde velsignet disse fromme Forældre med denne deres kjære Datter, lode de hende strax opofre til Gud i den hellige Daab og indlemme i Kirkens Samfund, paa det, at hun som et igjænfød og sand Guds Barn kunde tage Deel i de dyrebare Velgjerninger, Kristus har forhvervet og skjænket alle sine Troende.

I skolen er hun betids bleven underviist og oplært i Religionens Sandheder af Guds hellige og saliggjørende Ord, paa det hun ved denne

I bog nr. 5 "Epitaphium. Gravskrifter" har han samlet en del forslag til taler, ansøgninger, skudsmål, testamente m.v. Det tyder på, at han har hjulpet folk i byen med udfærdigelse af forskellige dokumenter. I bogen er også gengivet en ligtale over enken Maren Jacobsdatter, der døde i Hørning den 15. november 1818:

"Vor hensøvede Medkristinde og høit bedagede Enke, hvis Legeme vi i Dag have ledsaget til sit Hvilested i de evige himmelske Boliger, den her i Livet velagte Dannekone, nu hos Gud salig Maren Jacobsdatter her af Hørning, er barnfødt i Illerup Bye, Dover Sogn i Aaret 1748, af ærlige og kristelige Forældre: Faderen var velagte Danemand Jacob Iversen, Moderen den gudfrygtige Dannekone Else Marie Pedersdatter, som begge for lang Tiid siden ere indgangne i Evigheden.

Veiledning og Kundskab kunde paa sin jordiske Bane fremgaa og tiltage i Christelig Dyd og al Retskaffenhed, og derved omsider erlange Himmels rige Lyksalighed.

Efter at hun var udgaaet af Skolen, og bekræftet i sin Kristendoms Kundskab ved den hellige Konfirmation i Skanderup Kirke i året 1764, tjente hun siden for sit Brød i Miesing Bye, Bodil Mølle og flere steder her i Egnen, og til sidst i denne Bye, hvor hun forblev indtil sin Dødsdag; og for hendes Fliid, Troskab og kristelige Vandel i disse Tjenester, erhvervede hun sig Yndest og Agtelse, og efterlod sig et godt Efterminde iblandt os.

Hun indtrådte efter Guds Villie, Venners Raad og eget samtykke i den hellige Ægtestand i Aaret 1772 med velagte ung Karl paa den Tiid (:nu hos Gud salige:) Niels Pedersen her af Hørning, og med ham levede i et kjerlig Ægteskab i en Tiid af 11 Aar, i hvilken Tiid Gud velsignede dem med 5 Børn: 2 Sønner og 3 Døttre, af hvilke Sønnerne ere bortdøde, men Døttrene i Dag sørgende lever her tilbage.

Da Gud ved en salig Død i Aaret 1788 herfra bortkaldte hendes første og kjære Ægtemage, hende til stor Sorrig og Bedrøvelse, forblev hun de-paa i Enkestand hensiddende et Par Aars Tiid; men i Aaret 1791 indgik hun et nyt Ægteskab med velagte Enkemand Jens Sørensen her af Byen (:nu salig hensovet i Herren:) og med ham levede hun ligeledes et kjerligt Ægteskab i en Tiid af 22 Aar, indtil Gud i Aaret 1813 forflyttede ham fra dette timelige Livs Møie til det evige Livs Glæde og Herlighed.

Hun var for sin Mand en troe og kjerlig Ægtefælle, og en bliid og omhyggelig Moder for sine Børn, som derfor i Dag mismodig fælde Taarer over hendes nuværende Fraskillelse fra dem.

I hendes sidste Leveaar var hun ofte svagelig, men en 3 Ugers Tiid førend hun henfor blev hun syg og sengeliggende, og derfor i Bøn, Troe og Taalmodighed og Tillid til Gud beredte sig til Dødens Ankomst og en salig Udgang af denne Verden.

Der blev paa dette hellige Sted gjort Bøn til Gud for hende om sine Smerters Lindring eller om naadig Forløsning. Og ligesaa blev hun paa sit Dødsleie delagtiggjort i det Høiværdige Alterens Sakramente, til Pant og Forsikring om sine Synders naadige Forladelse, og en god Forberedelse til Døden. Gud bønørde, og tog hende bort fra al Nød og Møie til den evige Roe og Glæde i Himmelen, hvortil hun indgik Søndagen sidst afvigte 15de November, Klokken 8 Eftermiddag efterat hun havde levet i denne Verden en Tiid af 70 Aar, som var den Afdødes ganske Alder og Levetid."

I bog nr. 4 "Gaader, Logogryfer m.m." skriver han om livets gang:

"Hvad er her i Verden al vort Levnets Løb
Fødes, græde, klædes, bindes i et Svøb
Pattes, puttes, vugges, sættes i et Skjød
Bæres, kyskes, ledes, klynke efter Brød
Stamme, snakke, leege, læres, vokse frem
Blomstre, frydes, vandre, søge efter Hjem
Givtes, favnes, varmes, stilles og faae nok
Slæbe, stræbe, spare, sørge for en Flok
Tumles, svækkes sagtes, støttes ved sin Stav
Falmes, mørknes, bøjes næsgruus til sin Grav
Modnes, fældes, skjule iblandt Ormhob
Det er her i Verden al vort Levnets Løb."

Og det gælder vel stadig!

Dette var udpluk af en meget spændende aflevering til vort arkiv. Dermed er disse "små perler", der er med til at tegne et billede af livet og dagligdagen i vor egn for 200 år siden, sikret for eftertiden.

Hvis du ligger inde med materiale f.eks., billeder, breve, skøder, levnedsskildringer, eller andre optegnelser, som du vil donere til arkivet eller evt. låne os til kopiering, så kontakt os for en nærmere aftale.

Historiens spor i Veng og Mesing sogne

Af Erna Bachmann

Under denne titel har en arbejdsgruppe på 12 personer lagt sidste hånd på manuskriptet til en større lokalhistorisk bog om de to sogne.

Ideen var oprindeligt at genoptrykke provst Halvor Bundgårds bog "Venge sogn og Venge kirke" fra 1980, men da der er sket meget siden 1980 skulle historien føres op til i dag. Imidlertid er der ikke mindst takket være "Sognet" dukket mange nye historier op om vores fælles fortid, så vi – Egnsarkivet - bestemte, at disse skulle med i bogen. Og at Mesings historie også skulle med, da Mesing jo er en del af Vestegnen. Så den oprindelige ide med genoptryk blev lagt i mølposen, og i stedet bestemtes det, at der skulle laves en hel ny bog med et righoldigt billedmateriale fra både fortid og nutid.

Arbejdsgruppen bestod af to repræsentanter fra hver af de fem landsbyer. Fra Nørre Vissing er det Gert Bonde Nielsen og Jørgen Christensen, fra Veng Henning Hansen og Erik Kristoffersen, fra Søballe Henning Riis Rasmussen og Harry Simonsen, fra Hårby Vibe Roepstorff og Ester Huusmann og fra Mesing Karen Inger Rasmussen og Aksel Mortensen. Peter Friis Kristiansen og Erna Bachmann udgjorde redaktionen.

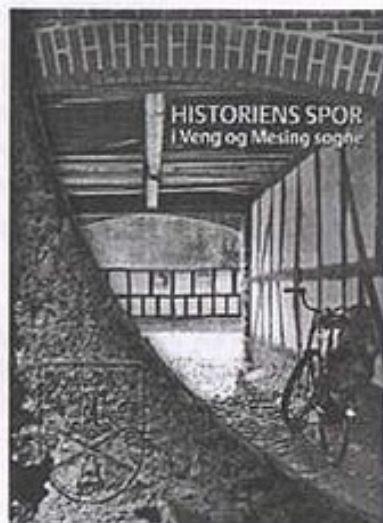
Bogen indeholder artikler fra "Sognet", fra Østjysk Hjemstavn og fra Historisk Samfund, uddrag af Halvor Bundgårds bog "Venge sogn og Venge kirke", interviews med lokale beboere, afskrifter af bandede optagelser fra egnsarkivet, samt forskellige artikler på baggrund af materialer i egnsarkivet. Desuden har lokale beboere og eksterne forfattere skrevet direkte til bogen om egnens historie, deres oplevelser under krigen, deres ejendoms historie, leveret fotos og så videre. I det hele taget har vi fået en meget positiv modtagelse, når vi har kontaktet folk om "huller" i historien. Tak for jeres medvirken, tak for alle de fotos, der er dukket op, og som nu er i egnsarkivet i Veng, tak til korrekturlæserne, Toa Riismøller fra Hørning, Elisabeth Høgh fra Blegind og Willy Thomasen fra Videbæk. Selv om der "kun" er 12 personer i studiegruppen, har antallet af medvirkende været langt større.

Vi har modtaget støtte fra Velux Fonden, Nordea Danmark Fonden og fra Venge Sogn Spare- og Lånekasses rentelegat. Det betyder, at bogen kan sælges til en favorabel pris – 198 kr.

Bogen udkom den 1. oktober og er på 539 sider. Den vil være velegnet som "årets julegave". Udgiver er Støtteforeningen for Egnarkiverne i Hørning-Veng.

Bogen kan købes direkte i arkiverne i Veng og Hørning, på Hørning Bibliotek og hos boghandlerne i Skanderborg, men den kan også bestilles på adressen arkiv@hoerning-egnsarkiv.dk eller på bachmann@nypost.dk.

Ved forsendelse tillægges porto.

Egnsarkivet på ekskursion – 9. marts 2008

Af Erna Bachmann

I 2007 startede Egnarkiverne i Hørning-Veng en tradition med en årlig ekskursion til steder i vores lokalområde, hvor der er en historie at fortælle. I 2007 gik turen til Sønderskoven i Mesing med den forsvundne landsby Ravndal og det gamle tingsted. I 2008 - hvor det netop i år er 200 år siden egnen fik besøg af de spanske tropper - gik turen til Stjær Bakker. Undertegnede og Flemming Schreiber Pedersen fortalte via dias i Stjær Forsamlingshus historien om spaniolerne for ca. 60 tilhørere, hvorefter man med Henning Rasmussen, Kjællingdalvej som fører, travede turen op til "skanserne" i Bakkeskoven for med egne øjne at se stedet.

Og er der så kendsgerninger bag myten om spaniolerne? Vi fik ikke svaret den 9. marts, men efterfølgende er vi blevet kontaktet fra Linå med en kopi af kirkebogen, hvoraf det fremgår, at en tjenestepige i Stjær har udlagt en spansk soldat som fader til sit barn. Så der var ganske rigtigt spaniolere i Stjær omegn for nøjagtigt 200 år siden, selvom der ifølge kirkebøgerne fra Stjær, Storning og Veng ikke er rapporteret om børn født med spanske soldater som fædre.

I 2009 planlægger Egnarkiverne igen en ekskursion. Endnu kan vi ikke løfte sløret for, hvor turen går hen, men mon ikke det bliver til en lokalitet i Hørnings omegn !!

Spaniolerbrønden

Det ligner en vej, men myten siger, det er en skyttegrav.

På gamle kort fra sidst i 1700-tallet er området markeret, så det er nok ikke spaniolerne, der har gravet her, men de har måske blot benyttet et allerede gravet anlæg ???

⁵ Annales – Galten Egnarkivs årsskrift for 2008 – bringer historien om Spaniolerne i Bakkeskoven.

Praktiske oplysninger

Adresser:

Egnsarkivet i Hørning, Toftevej 53a, 8362 Hørning 8692 3066
E-mail: arkiv@hoerning-egnsarkiv.dk
Egnsarkivets afdeling i Veng:
Veng Fællesskole, Søballevej 2, 8660 Skanderborg 8692 3066
E-mail: vidkaer@ofir.dk

Åbningstider:

Hørning: Hver torsdag kl. 10-12 og den 1- torsdag i hver måned kl. 18-20. Telefontid hver tirsdag og torsdag kl. 10-12.

Veng: Den 1. torsdag i hver måned kl. 18-20. Telefonisk kontakt gennem arkivet i Hørning

Styrelsen for Egnsarkivet:

Formand:

Kjeld Nielsen, Parketten 31, 2.mf, 8362 Hørning 8692 2284
E-Mail: ingerogkjeld@nielsen.mail.dk

Næstformand:

Jørgen Christensen, 8694 3772
Vidkærvej 34, Nr. Vissing, 8660 Skanderborg
E-mail: vidkaer@ofir.dk

Sekretær:

Erna Bachmann, Ryvejen 43, Hårby, 8660 Skanderborg 8652 2806
E-mail: bachmann@nypost.dk

Øvrige medlemmer:

Mona Justesen, Hørninggårdsvej 46, 8362 Hørning 8692 2055
Erik Kristoffersen, Låsbyvej 109, Veng, 8660 Skanderborg 8694 3642

Repræsentant fra støtteforeningen:

Grethe Overgaard, Rosenvænget 51, 8362 Hørning 8692 2004

Suppleanter:

Inger Nielsen, Parketten 31, 2.mf, 8362 Hørning 8692 2284
Flemming S. Pedersen, Hårby Bygade 15, 8660 Skanderborg 8652 5810
Else Siegel, Åbakken 1D, 8362 Hørning 8692 2614
Grethe Overgaard, Rosenvænget 51, 8362 Hørning 8692 2004

Bestyrelsen for Støtteforeningen

Formand:

Erna Bachmann, Ryvejen 43, Hårby, 8660 Skanderborg 8652 2806
E-mail: bachmann@nypost.dk

Kasserer:

Karl Otto Frost, Rosenvænget 137, 8362 Hørning 8692 1434
E-mail: kokfrost@mail.dk

Øvrige medlemmer:

Karen Haugaard, Adelgade 23, 1.tv., 8660 Skanderborg 8692 1751
Villy Larsen Kjær, Birkevænget 13, 8362 Hørning 8692 1510
Grethe Overgaard, Rosenvænget 137, 8362 Hørning 8692 2004

Suppleanter:

Ester Huusmann, Stabelvej 4, Hårby, 8660 Skanderborg 8695 0281
Søren Lyager, Snerlevænget 13, 8362 Hørning 8692 1442
Henry Mikkelsen, Søvejen 15, 8362 Hørning 8692 2109

Vil du være med til at støtte arkiverne i Veng og Hørning, så meld dig ind i Støtteforeningen. Indmeldelse kan ske hele året ved henvendelse til kasserer Karl Otto Frost, til et af bestyrelsesmedlemmerne eller til Egnsarkivet i Hørning. Det årlige kontingent er 100 kr. Som medlem får du årsskriftet tilsendt. (Ikke-medlemmer kan hente det i arkiverne, på biblioteket og i bankerne i Hørning).

Arkivledere:

Hørning:

Toa Riismøller, Højgårdsvej 47, 8362 Hørning 8613 0024
E-mail: tkr@forum.dk

Veng:

Jørgen Christensen, Vidkærvej 34, Nr. Vissing, 8660 Skanderborg
E-mail: vidkaer@ofir.dk 8694 3772

*Har du noget i gemmerne, du tænker på at smide ud?
Inden du gør det, så overvej om det måske
er værd at gemme for eftertiden.
Lad eventuelt os hjælpe dig med at afgøre det.
Kontakt Egnsarkivet i Hørning og få en snak med arkivaren,
hvis du er i tvivl.*

Rettelse til Årsskriftet for 2007

Inge Laursen, Birkevænget 15, Hørning – har sendt arkivet denne mail:

Jeg har lige med stor interesse læst artiklen om "Omsorg og fattigvæsen", hvor du i slutningen nævner, at det ikke med sikkerhed vides, hvor fattighuset i Hørning lå. Det gør jeg heller ikke, men i Robert Kjærsgaard Jensens bog "Hørning i gamle dage" nævner han på side 44, at Adslevvej nr.7 var byens fattighus, så måske kan du bruge den oplysning.

Vi siger tak for henvendelsen og for oplysningen, som jeg lidt flovt må indrømme, at jeg selv burde have fundet frem til. Men det viser, at artiklerne bliver læst, og at folk forholder sig til stoffet. Det er for os på arkivet vigtigt at vide, at der er interesse for, hvad vi skriver.

Erna Bachmann

Det gamle fattighus i Hørning – Adslevvej 7 – som det ser ud i 2008 og som det så ud år ?? (Billedet er udateret men er sandsynligvis fra 1950'erne). Både det ydre og det indre er væsentligt ombygget siden bygningen blev opført i 1877 på den 130 kvm store grund.

